

AZ IFJÚSÁGI KORSZAKVÁLTÁSTÓL A KAPUNYITÁSI PÁNIKIG

Juhász Kitti¹ – Kunsági Andrea²
¹frissdiplomás közgazdász – ²főiskolai docens

Budapesti Kommunikációs és Üzleti Főiskola Marketing Intézet
kitti.juhasz@gmail.com, kunsagi.andrea@t-online.hu

Kulcsszavak: ifjúsági korszakváltás, kapunyitási pánik, elhúzódó serdülőkor, fiatalság-marketing

„Én a te korodban már családaya voltam.”

„30 éves, és még mindig a szüleivel él!”

„Ideje lenne már felnőni!”

Ilyen, és ehhez hasonló mondatokat egyre gyakrabban hallhatunk. A „már nem gyerekek, még nem felnőttek” jelensége, az elhúzódó serdülőkor, vagyis a posztadoleszcencia lenyomatai ezek a megjegyzések, melyek sürgetést és némi szemrehányást tükröznek. Az idősebb generáció aggódva figyeli a mai „új ifjúság” megváltozott életmódját. Ők azok, akik egyre később fejezik be tanulmányaikat, halasztanak, halmozzák a diplomákat, és gyakran az élvezeteket is, munkavállalásuk ideje kitolódik, nem beszélve a családalapításról – van, aki még 30 évesen is a szüleinél lakik, nem függetlenedik, meghosszabbított gyermekkorban él. Mindez sokak számára úgy fordítható le: a mai fiatalság „nem akar felnőni”, inkább egy elnyújtott gyermekkorban lebeg.

„A témával foglalkozó kutatók szerint soha ilyen nehéz nem volt felnőtté válni, mint manapság. A nagyobb elvárások mellett nagyobb nyomás is nehezedik a huszonevűesekre, és a nagy számúnak tűnő választási lehetőség, illetve azok látszata is frusztrálólag hat.” (Szvetselszky 2005, 7.)

Valóban így van? Mi állhat a jelenség mögött? A felelősségvállalás elhalasztásáról van szó? Milyen társadalmi- szociológiai okokat keressünk a jelenség mögött? Esetleg a szülők tehetnek a dolgról?

Ennek megértéséhez mindenképpen szükséges, hogy társadalmi kontextusba helyezzük és áttekintsük a fiatalság életében bekövetkezett korszakos változásokat.

Elsőként a legtágabb fogalmat, az ifjúsági korszakváltást vizsgáljuk szociológiai szempontból, majd a szűkebb posztadoleszcencia, azaz az elhúzódó serdülőkor jellegzetességeit tárgyaljuk, végül pedig a köznyelvi-pszichologizáló kapunyitási pánikot, azaz életnegyedi krízist kutatjuk. Új kor, új fogyasztó: hogyan hat az életciklusváltás elmaradása az életvezetésre, milyen fogyasztói szokásokkal jár, a tudás piac iránti igény mellett milyen piaci hatásokat generál? Milyen marketing eszközökkel irányíthatóak és milyen társtudományok segítségével kezelhetőek az életkezdetől krízisbe kerülő fiatal fogyasztók?

Ifjúsági korszakváltás

Az ifjúsági szociológiai kutatások Nyugat-Európában már korábban, a jelenség kezdete után két évtizeddel, azaz a '80-as években megkezdődtek. A változás már akkor elindult, amikor a fiatalság nyílt lázadások és a minden és mindenki ellen tiltakozó szubkultúrák formájában jelezte elégedetlenségét a kor viszonyai, a merev polgári formák ellen. A fogyasztói társadalom hamis ideáljai, a csak az anyagi javakat hajszoló, céltalan életmód, valamint a háború elleni lázadás jelképeivé a farmernadrág, a hosszú haj és a Beatles váltak – új korszak kezdődött a fiatalok életében, amely a többi társadalmi változást is előrevetítette. A figyelem azóta még inkább a fiatalokra irányult, így az ifjúsági korszakváltás fogalma egyre gyakrabban fordult elő szociológiai berkekben.

Mit is takar pontosan ez a fogalom? Váltást, változást jelent, mely elsősorban a fiatalokat érinti. Egyetlen szóval aligha tudnánk leírni, sokkal inkább egymással összefüggő folyamatok együtteseként magyarázhatjuk – ebben a jelenséget kutató szociológusok is többnyire egyetértenek.

A hatvanas évektől a nyolcvanas évekig bezárólag nagy változások történtek a nyugat-európai fiatalok életében. Egyre többen, egyre hosszabb ideig kezdtek tanulni, az iskolai tudás szerepe felértékelődött, létrejött az oktatási expanzió. Az iskola a fiatalok autonóm cselekvési terévé vált, megnőtt az ifjúsági kultúra szerepe. A tanulmányok elhúzódásával kitolódott a gyermekvállalás ideje is, átalakult a társadalmi reprodukció. A család, munkahely és a politikai szervezetek, mint közvetlenül ellenőrző intézmények szerepét egyre inkább átvették

az úgynevezett közvetetten ellenőrzők: a tömegmédiá és a fogyasztói ipar – megváltozott a fiatalok szocializációs színtere, önállóbbak lettek, változatos életutakat jártak be, nagyobb szabadságot kaptak, erőteljes individualizálódás jellemezte őket. A társadalom középosztályosodott. Az ifjúság önálló réteggé vált a modern társadalomban, az ifjúkor, mint életszakasz felértékelődött és meghosszabbodott. Ezt a jelenséget nevezzük ifjúsági korszakváltásnak.

Nálunk, Magyarországon ahhoz, hogy a fent leírtak megtörténjenek, szükségessé vált az államszocialista rendszerről a többpárti demokráciára és a piacgazdaságra való áttérés, azaz maga a rendszerváltás – csak így tudtak megvalósulni azok a körülmények, melyek a társadalmi átalakuláshoz elengedhetetlenek voltak. A kilencvenes években történt csak meg az oktatási expanzió, és a társadalmi berendezkedés sem tette lehetővé a szabad médiák jelenlétét, melyek a fiatalokra is odafigyelnek. A rendszerváltást követően azonban az ifjúsági korszakváltás nálunk is bekövetkezett. Megteremtődtek például az iskolában eltöltött idő megnövekedésének előfeltételei, egyre többen tanultak tovább egyetemen, főiskolán, megindult a középosztályosodás, a technológiai-gazdasági fejlődés, a fogyasztás egyre hangsúlyosabbá vált. Ezáltal a magyar fiatalok is a globalizáció hatásaival kerültek szembe.

Az oktatási expanzió nem csak azt jelenti, hogy egyre több időt töltenek az iskolapadban a fiatalok, hanem azt is, hogy egy adott időpontban többen járnak iskolába. Nem volt ez mindig így, hiszen az államszocialista berendezkedéskor „elitrendszer” uralkodott, a nyugat-európai államokhoz csak később voltunk képesek felzárkózni, ekkor sürgették ugyanis a felsőoktatás kiterjesztését, befogadóképességének növelését – ez Európához való közeledésünk miatt is fontos volt. A kilencvenes években az érettségit adó iskolák egyre népszerűbbek lettek, a szakmunkásképzőbe pedig alig jártak. Megnőtt a kereslet a felsőoktatás iránt is, 1990 és 2002 között például megnégyszereződött a főiskolások, egyetemisták száma, a nappali tagozatosok is háromszor annyian lettek. Érdekes jelenség, hogy számuk ezután csökkenni kezdett, életkoruk pedig növekedni – ebből is látszik, mennyire elterjedt kezdett válni az egész életen át tartó tanulás jelensége.

(Gábor 2004, 33.)

A felsőoktatás expanziójában tehát egy állami akarat is erőteljesen megjelent, ám mindez a munkaerőpiaci viszonyok változásának is betudható volt. Egyszeriben új iparágak jelentek meg és régiak tűntek el, a korábban releváns végzettségek és képzettségek, szakmák elértékeltelenedtek, helyettük pedig a nyelvtudás, a speciálisabb tudás és az informatikai ismeretek váltak piacképessé. Az érettségi szinthez alapkövetelmény lett a boldoguláshoz.

Fontos megjegyeznünk, hogy az előbb említett, „régebbi” szaktudással rendelkezők munkanélküliekké váltak, megjelent az ifjúsági munkanélküliség. Sokan éppen ezt kivédendő adták újra tanulásnak a fejüket, hogy addig is hasznosan töltsék az időt, piacképesebb képezést szerezzenek. Ezzel próbálták ellensúlyozni az elhelyezkedés bizonytalanságát. Sokan iskola mellett vállaltak munkát, levelező tagozatra iratkoztak be. Ez természetesen ismét a tanulmányok egyre későbbi befejezését vonta maga után. Hozzátehetjük, az állam is érdekelt volt abban, hogy minél tovább tanulói státuszban maradjanak azok, akik nagy valószínűséggel nem találnának munkát, így nem rontják tovább a munkanélküliségi statisztikát. Ezenkívül nem szabad elfeledkeznünk a társadalom, és a mikrokörnyezet nyomásáról sem, miszerint a szülők, nagyszülők el is várták, hogy az unokák, a gyerekek továbbtanuljanak. Kutatók már régebben megfigyelték, a szülők legalább ugyanolyan, de inkább magasabb végzettségű gyermekeikkel igazán elégedettek, elvárják tőlük, hogy náluk jobban teljesítsenek. (Gábor 2004, 36.)

Régi vita ez már a szociológusok és ifjúságkutatók körében, hogy kinek adatik meg, hogy nagykorúságát elérve is az iskolában üljön? Felmerül ugyanis a kérdés: hogyan hatott az expanzió a fiatalok esélyeire? Csökkentek vagy tovább növekedtek az egyenlőtlenségek? A vélemények e tekintetben megoszlanak. Egyesek szerint nyitottabbá vált a rendszer, mások ennek ellenkezőjét állítják. Korábban nagy reményeket fűztek az oktatás kiterjesztéséhez, azt várták, majd az esélyek kiegyenlítődnek – ez azonban később egyre inkább megkérdőjeleződött. A továbbtanulásért folyó verseny ugyanis komoly beruházást jelent a családnak, melyet igencsak befolyásol az, melyik társadalmi osztályhoz tartozik a fiatal. Ha az alacsony státusú, falusi közösséghez, nagy valószínűséggel kevesebb az esélye, hogy majd később integrálódjon a társadalomba. Ezáltal a különbségek nemhogy eltűnnek, de újratermelődnek.

Talán a fentiek fényében kijelenthetjük: bár nálunk is létrejött az oktatási expanzió, sajnos a származási-etnikai és területi egyenlőtlenségek megmaradtak. Míg korábban az úgynevezett átmeneti ifjúsági korszak volt a jellemző, most inkább az iskolai ifjúsági korszak az uralkodó. Jürgen Zinnecker, a nemzetközi ifjúságkutatás legnevesebb alakja alkotta meg a két fogalmat. Szerinte az átmeneti korszakot az ipari, míg az iskolai ifjúsági korszakot a posztipari társadalmak jellemzőjeként kezelhetjük. Míg előbbi a „kenyérkeresésre” és a családi életre való felkészülést jelentette, utóbbi sokkal inkább egy meghosszabbított ifjúkor, annak minden előnyével együtt. (Werner, 1981)

Míg a szerényebb körülmények között élők számára a munkanélküliségi forgatókönyv, a magasabb társadalmi státuszúaknak a szabadidős forgatókönyv állt rendelkezésre. A munkanélküliségi szcenárió tagjai gyakran még az érettségit sem teszik le, akár az általános iskolát sem végzik el, így nagyobb eséllyel maradnak állás nélkül. Fontos megjegyeznünk, hogy az elhúzódó serdülőkor résztvevői nyilvánvalóan nem közülük kerülnek ki, sokkal

inkább azok közül, akik megtehetik, hogy évekig még az iskolapadban üljenek, fizessenek a második diplomáért. Az ország középső régiója, főként a fővárosban és közelében élők előnyösebb helyzetben vannak, hiszen több munkahely közül választhatnak. Összességében elmondhatjuk: a kilencvenes években lezajló ifjúsági korszakváltás következtében hazánkban is kialakult egy prosperáló-fejlődő és egy lecsúszó-leszakadó régió. Míg a nyugat- és közép-dunántúli, közép-magyarországi térségekben a legalacsonyabb, a nemzetközi beruházások által elkerült vidékeken, így a dunántúli, dél-alföldi és észak-magyarországi térségekben a legmagasabb a munkanélküliségi ráta. Mondhatjuk akár azt is, a szabadidős és a munkanélküliségi scenárió valójában csak a lent és a fent újabb szinonimája.

Ezt bizonyítják Gábor Kálmán, az egyik legelismertebb magyar ifjúságszociológus megfigyelései is: az általa végzett Sziget-kutatások egyértelműen kimutatták, a fejlett régiókból érkezők jelentősen felülreprezentáltak, míg a munkanélküliségi scenárió fiataljai szinte nincsenek is jelen egy-egy ilyen fesztiválon. (Gábor, 2002. 23-40.) Kulturális fogyasztásuk elmarad a többiekétől, ám ez főként anyagi háttérüknek tudható be – hiszen bizonyára ők is szívesen elmentek volna egy-egy koncertre, ezt azonban nem engedhették meg maguknak. Ők azok, akik az ún. normalizált életutakat választják, ahol egymást követik sorban a fontosabb életesemények, mint az iskola befejezése, a munkába állás, eljegyzés és házasság, végül pedig a gyermekvállalás. Ezzel szemben a jobb anyagiakkal rendelkezők a választásos életrajzot követik, ahol ezek az események felcserélődhetnek, akár egyidejűleg is bekövetkezhetnek, keveredhetnek egymással: a tanulás a munkavállalással, a házasság a korábbi, szülőktől való leszakadással, és így tovább. Nem ritka a házasság nélküli együttélés, de a korán elkezdett szexuális élet sem.

Így láthatjuk, egyértelmű összefüggés mutatkozik a felső társadalmi rétegek és a választásos életrajz, valamint az alacsonyabb rétegek és a szabályozott életrajz között. Az eltérő életutak következtében így kialakul egy erőteljes individualizálódás, amely az ifjúsági korszakváltásnak egyik legjellemzőbb jelensége. Most már nem a tervezhető lépcsőket járják végig a fiatalok, sokkal inkább a saját fejük után mennek, egy meghosszabbodott átmeneti szakaszban töltenek el egyre hosszabb időt, amikor nem dolgoznak, ám meglehetősen teljesen munka nélkül sem. Fontos adat, hogy az Ifjúság 2000 kutatások kimutatták: a 15-29 évesek negyedénél a lehetséges életesemények közül, mint az első gyermek megszületése, iskola befejezése, elszakadás a szülői háztól, első munkavállalás – egyetlen egy sem következett még be. Jellemzőek a különböző kapcsolatok és háztartások közötti átmenetek, mozgások, az alkalmi munkák, félállások akár iskola mellett. Ezek a lépcsőfokok mindig visszafordíthatóak, cél pedig talán nincs is. (Gábor, 2002)

Bár a fiatalok korábban távolodnak el a szülői háztól, mégis később alapítanak családot, anyagilag pedig csak később függetlenednek az előző generációtól. A képzési idő meghosszabbodik, de össze is kapcsolódik a munkába lépés próbálkozásaival. Kutatások

szerint minden harmadik fiatal maradt már munka nélkül. Ez aztán nagyban hozzájárul a fiatalok sebezhetőségéhez – a bizonytalanság és a fiatalokat érő kihívások, a fokozódó verseny következtében a korosztály veszélyeztetettebbé válik. A munkavállalás és az iskolai tanulmányok elhúzóódása révén egyre inkább olyan káros tevékenységeket folytatnak, amit a felnőttek szoktak: ilyen az alkoholfogyasztás, dohányzás, és akár a drogozás is. Ezek komoly veszélyeket jelentenek az újtjukat kereső fiatalokra, akik a tudatmódosító szereket mintegy „feszültségevezetésként” használják. Érdekes, hogy ezek inkább a szabadidős forgatókönyv tagjaira érvényesek, sőt nagy arányban vannak köztük az iskolázottak is. Az egyetemisták, főiskolások gyakrabban élnek hedonista életmódot, a mindennapi stressz levezetéseként ezek gyakran az életformájukhoz tartoznak. A veszélyt már ők maguk is realizálták, hiszen az Ifjúság 2004 kutatások szerint már az átlagosnál jóval nagyobbra értékelték az alkohol és a drog elterjedését. (Bauer-Szabó, 2005)

A posztadoleszcencia, elhúzóódó serdülőkor

A posztadoleszcencia, a serdülőkor (adoleszcencia) utáni időszakot jelenti, ezért leginkább elhúzóódó serdülőkorként fordítható le. A jelenséget vizsgáló szociológusok leginkább a felnőttkor és a fiatalkor közé beékelődő szakaszként értelmezik a jelenséget.

A posztadoleszcens időszakban az egyén már nagykorú, felnőtt, de még nem tölti be maradéktalanul az ehhez tartozó szerepeket. Nincs önálló lakása, ha van is külön jövedelme, a szülőktől is kap rendszeresen segítséget, vagy éppen velük együtt él még. A felnőtt szerepek vállalására fokozatosan kerül sor, éppen ezért a felnőttkor és a posztadoleszcencia között nincs éles határ.

A posztadoleszcens kifejezést 1968-ban használta először Kenneth Keniston amerikai tudós.

(Kabai, 2009) A korabeli fiatalokat illette ezzel a jelzővel, ekkor kezdett ugyanis változni az ifjúság viselkedése. Egyre korábban kezdtek szexuális életet élni a fiatalok, korábban is váltak erre éretté, sorsukról felelős döntéseket hoztak, dolgozni gyakran már az iskola mellett elkezdtek, mégis tovább húzták az iskolaéveket, drogokat és alkoholt is előszeretettel fogyasztottak, cigarettáztak, lázadtak. Ők voltak az elsők, akiknél a felnőtté válás határai elmosódtak, mivel bár korábban váltak éretté a felnőttiségre, anyagilag egyre tovább függtek a szülőktől.

Szociológiai háttérbe foglalva a jelenséget, az életszakaszok és életesemények alakulása nem véletlenül változott meg. Az élettartam meghosszabbodásával, a termékenység csökkenésével, a népesség öregedésével párhuzamosan alakultak át az életszakaszok, a serdülőkor pedig meghosszabbodott. Az oktatási expanzió következtében tehát eltolódik a fiatalok stabil munkavállalása, tovább maradnak a szülői házban, vagy maradnak attól anyagilag függő státuszban, később házasodnak – ha egyáltalán, - és később is vállalnak gyermeket. Ez a posztadoleszcencia. Itt jelenik meg a felnőttiség kulcskérdése.

Ki számít felnőttnek? Aki anyagilag önálló, külön háztartásban élő, öntudatos, önálló döntéshozatalra képes és azt gyakorolja is. Ezeknek a követelményeknek az elérése Vaskovics László szerint nem is mindig lehetséges. A munkahelyi bizonytalanság, az elhelyezkedési nehézségek, a lakáshelyzet és a munkanélküliség nem könnyítik meg a fiatalok önállósodását. (Vaskovics, 2009.)

Két nézet tehát az uralkodó, ami a jelenség kialakulásának okait illeti. Egyrésztől vannak, akik a társadalmi változások számlájára írják a fiatalok életmódjának átalakulását, mások azonban a fiatalokat hibáztatják, hogy kényelemből és félelemből nem akarnak felnőni, és a könnyebbik utat választják. Sokan a szülők felelősségét is felelmegetik, azokét az apákét-anyékét, akik még negyvenévesen is a szoknyájuk mellett tartják gyermeküket, pénzbeni és mindenféle más segítséget megadva neki, ugyanakkor gyakran panaszkodnak csemetéjük önállótlanására. Sokan egy háztartásban is élnek a szülőkkel, így teljes kényelemben élhetnek: étel, ital, érzelmi-anyagi biztonság adott. Nem kevesen ferde szemmel tekintenek az ilyen családokra, holott a háttérben nem feltétlenül a kényelem dominál, sokkal inkább az, hogy a fiatalnak egész egyszerűen nincsen annyi pénze, hogy végre függetlenedjen szüleitől anyagilag. Főként azokra igaz ez, akiknek nincs komoly párkapcsolatuk sem, így nincs is esélyük arra, hogy partnerükkel összeállva külön lakásba költözzenek. A párkapcsolatok alakulása más kérdés, ám szorosan kapcsolódik a témánkhoz. Mert miközben az önálló életfeltételek és lehetőségek megszorodtak, a családalapításhoz szükséges anyagi biztonság hiányzik. Éppen ezért az egyedülálló fiatalok száma egyre inkább nő, egyre nagyobb a hajadonok, nőtlenek aránya.

A posztadoleszcencia másik jellemzőjéhez, a párkapcsolatok átalakulásának kérdéséhez érkeztünk. A fiatalok egyre később kötelezik el magukat, létesítenek élettársi kapcsolatot vagy kötnek házasságot. Az eleinte deviáns viselkedésnek számító élettársi viszony ma már természetes, és nem csak azok élnek így, akik anyagi okokból nem kötöttek házasságot, azok a húszas éveik végén járó nők és férfiak is, akik munkaorientáltak, a karrierjükre koncentrálnak. A változás része az is, hogy a körülmények és a környezet sem követeli meg vagy várja el a házasságot, a társadalom értékrendje is sokkal megengedőbbé vált a fiatalokat illetően. Ennek ellenére érdekes tény, hogy a fiatalok többsége mégis a házasságot tartja az ideális együttélési formának. (Bukodi, 2002.)

Nem feledkezhettünk meg arról sem, hogy a partnerkapcsolati elköteleződések, mint az összeköltözés, élettársi viszony kialakítása, vagy éppen a házasság, többnyire az iskolai karrier lezárását igénylik. Mivel ez jelentősen később következik be, értelemszerűen a komoly, életre szóló kapcsolatok alakítása is későbbre tolódik. Ezzel kapcsolatban érdekes adat, mszerint a házasság az élettársi kapcsolattal ellentétben nem csak az iskolaévek lezárását, de egy biztos anyagi hátteret, munkahelyet, karriert is „megkövetel”. (Bukodi, 2002.)

A mai fiatalság céljai között is szerepel a családalapítás, de ezzel szemben állnak az elvárások velük szemben, és saját magukkal szemben is, melyek arra ösztönzik őket, hogy előbb az anyagi biztonságot teremtsék meg maguknak. Mivel a karrierépítés sok energiájukat elveszi, anyagi, szellemi és fizikai erőfeszítést is követel tőlük, éppen ezért érthető, hogy ez a fajta hajszolt életmód nem feltétlenül ideális a gyermekvállaláshoz.

A kapunyitási pánik

A fiatalok lelkiállapota, felfogása is megváltozott a megváltozott életmódjuk következtében. Gyakran előfordul, hogy a vágyott jó állás a kellő fizetéssel is megvan, mégis elégedetlenek, csalódottak, ráébrednek, ők nem ezért tanultak, nem ezt akarták. Előfordul, hogy kevésbé piacképes végzettségükkel nem a nekik megfelelő állást kaparintották meg, vagy megcsömörlöttek a multinacionális vállalatok diktálta tempótól, vagy éppen párjuk nincs, ezért nem érzik boldognak magukat igazán. Ennek a fajta boldogtalanságnak adták a kilencvenes évek Amerikájában a kapunyitási pánik elnevezést.

Mikor az egykori osztálytársnők véletlenül összetalálkoztak az utcán, egy kávé mellett elmélkedve rájöttek, sem ők, sem pedig a környezetükben élő hasonló korúak nem elégedettek az életükkel, hasonló elégedetlenségről számoltak be. Nem sokkal később könyvet is írtak tapasztalataikról, melyben a húszas éveik válságérzését járták körbe. A kapunyitási pánik nevet az életközépi válság mintájára nevezték el életnegyedi válságnak. Míg az előbbiben az emberek az élet kapuinak bezárulásától estek pánikba, utóbbiak legszívesebben sosem nyitnák ki ezeket az ajtókat. Legtöbbször passzivitásba burkolóznak, nem találják a helyüket, úrrá lesz rajtuk a félelem a jövőtől, esetleg depresszióba is eshetnek. (Robbins – Wilmers, 2001)

Fontos megjegyeznünk, hogy ezek a „tünetek” főként a frissdiplomásokra, illetve azokra jellemzőek, akik már pár éve dolgoznak, mégis keresik önmagukat. Rádöbbennek a valóság és az eddigi elvárásaik közötti ellentétre, szembesülnek a jövő kiszámíthatatlanságával, és legtöbb esetben rájönnek, mennyire nem érettek még meg a nagybetűs Élethez. A társadalom is meglehetősen magas elvárásokat támaszt velük szemben, a jelenlegi gazdasági helyzet, a körülmények, az instabilitás pedig még nehezebbé teszi az amúgy sem könnyű felnőtté válás folyamatát. A siker és a pénz utáni hajsza sokakat elfáraszt és idő előtt megkeserednek. Nagyban hozzájárulnak ehhez a fiatalok elvárásai önmagukkal szemben, melyek sokszor túlzóak, irreálisak. A túl sok lehetőség, a választás szabadsága és a döntések kényszere, a média által bemutatott sztárok általában követhetetlen mintákat közvetítenek.

A kapunyitási pánik jelenségét elsőként Robert DuPont amerikai pszichológus vizsgálta, aki több fiatallal készített interjúja után szűrte le többek között azt is, hogy a felnőtté válás során olyan azonosulási zavar léphet fel, amikor az illető nem tudja, mely elvárásokkal kell azonosulnia – a sajátjával, vagy inkább a környezetével. Ez persze csalódást hoz számára, rácsodálkozik, ez-e az, amiért eddig küzdött.

(DuPont, 2000)

Érdekes felmérést végzett a magyar fiatalok életéről Horváth Tünde pszichológus is, aki azt vizsgálta, hogyan jelenik meg mindez hazánk huszonevesei között. (Horváth, 2007) Bár nem sikerült bebizonyítania a kapunyitási pánik jelenlétét a fiatalok körében, eredményei azt tanúsítják, hogy a diploma előtt álló fiatalok körében sokkal fokozottabb stressz állapot jellemző és félelemmel gondolnak a jövőre. Szerinte azonban kétséges, mi is tulajdonképpen ez a változás. Társadalmi jelenség, fiatalkori krízis, nehezebb felnőtté válás, fejlődési feladat?

Bár a kérdésekre nem létezik egyértelmű válasz, a hallgatók számának növekedésével, a gazdasági válság kibontakozásával egyre több fiatal szembesül a kapunyitási pánik tüneteivel. Az elvárt társadalmi szerepek és az önmegvalósítás versenyében sokan kudarcot élnek meg, ami fokozott figyelmet, sokszor segítséget igényel. Ezek kezelésében a marketingnek a médiumokban megjelenő ideálok realizálásával, (például a Dove kampányok a valódi szépségért), az elérhetőbb társadalmi normák közvetítésével pozitív manipulációs céljai lehetnek. Az önfogadás, az egyén által választott életút alternatívái elfogadásának kommunikálásával a cégek, társadalmi szervezetek felelősségük tudatában sikeres PR tevékenységet végezhetnek. Szakács Ferenc szerint a régi korok arra nevelték a fiatalokat, hogy a felettesén túlsúly, a felelősségvállalás jelentősége a sikeres életvezetés záloga, és miközben az egyéni erőfeszítés értéke volt a norma, ezzel gyakran az örömképesség elfojtására nevelték. (Szakács és munkatársai, 2006) A mai korszellem veszélyesebb torzulásokat okoz, amikor a felettesén kialakulatlan, az erőfeszítés nem tűnik elég eredményesnek, a norma nem követhető és az éretlen személyiség nem képes egyensúlyozni

az örömképesség, a vágyak, célok és normák között. A fentieket továbbgondolva e változások társadalmi-gazdasági hatásai hosszabb távon tragikusak lehetnek mind etikai, mind normaképző hatásuk által. Előadásunkkal, cikkünkkel és a szerkesztés alatt álló kapunyitási pánik honlappal a jelenség társadalmi jelentőségére, a marketing lehetőségeire, az egyén számára lehetséges segítségnyújtási formákra és a témában a társadalmi felelősségvállalás fontosságára kívántuk felhívni a figyelmet.

IRODALOM

Bauer Béla – Szabó Andrea (szerk.): Ifjúság 2004. Gyorsjelentés. Budapest, Mobilitás Ifjúságkutató Iroda, 2005.

Bánfalvi Mária – Skultéty Viktor – Szakács Ferenc: A vállalkozói sikerességgel kapcsolatos személyiségmutatók (A vállalkozói alkalmasság c. ÁVF kutatási téma záróközleménye – Témavezető: Szakács Ferenc) pp. 55-56. Elhangzott a Magyar Tudomány Napja – Tudástársadalom, vállalkozások, Európa - keretében az ÁVF-en 2006.11.09.

Bukodi Erzsébet: Párkapcsolat-formálódás az ezredfordulón. In: Szabó Andrea - Bauer Béla - Laki László: Ifjúság 2000. Tanulmányok I. Nemzeti Ifjúságkutató Intézet 2002. pp.152-153.

DuPont, Robert: The Selfish Brain – Learning from addiction, American Psychiatric Press, Hazelden, 2000

Fuchs, Werner: Einführung. Jugend '81 Lebenswürfe, Alltagskulturen, Zukunftsbilder. (Alapvető tanulmányok: Arthur Fischer, Ruth Ch. Fisher, Werner Fuchs, Jürgen Zinnecker. Szerkesztette: Jürgen Zinnecker). Hamburg, Jugendwerk Deutsche Schell, 2. kötet, 1981.

Gábor Kálmán: A magyar fiatalok és az iskolai ifjúsági korszak. Túl renden és osztályon? In: Szabó Andrea - Bauer Béla - Laki László: Ifjúság 2000. Tanulmányok I. Budapest, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, 2002. pp.23-40.

Gábor Kálmán: Globalizáció és ifjúsági korszakváltás. In: Ifjúsági korszakváltás: Ifjúság az új évezredben. Szeged, Belvedere, 2004. pp. 33-36.

Horváth Tünde: Pályakezdés előtt. A kapunyitási pánik jelenségének vizsgálata a felsőoktatásban. In: Puskás-Vajda Zsuzsa: Felsőoktatásban tanuló fiatalok problémái, útkeresése, pályafejlődése a 21. század kezdetén Magyarországon. Budapest, Felsőoktatási Tanácsadás Egyesület, 2007.

Juhász Kitti: Ezek a fiatalok!? - Az ifjúsági korszakváltás, a posztadoleszcencia és a kapunyitási pánik, Szakdolgozat, BKF, Budapest, 2009.

Kabai Imre: Hogyan alakul a posztadoleszcensek életútja? A friss diplomások vizsgálata a Zsigmond Király Főiskolán. http://www.szociologia.hu/dynamic/KabaiI_tanulmany.pdf, 2009.11.16

Kunsági Andrea: Életciklusváltás, krízis, marketingakciók. *MARKETING*, 1996/5.

Robbins, Alexandra; Willmers, Abby: *Quarterlife Crisis: The Unique Challenges of Life in Your 20s*, New York, Tarcher, 2001.

Szakács Ferenc, Bánfalvi Mária, Nagy István, Veres Nóra, Karcics Éva (2003): A vállalkozói személyiség. In: *Tudományos Közlemények*, 9. Budapest, ÁVF.

Szvetelszky Zsuzsanna: A kapunyitási pániktól a nagymama-elméletig, Pont Kiadó, 2005. pp. 5-7.

Vaskovics László: A posztadoleszcencia szociológiai elmélete. *Szociológiai Szemle*, 2000. (évf.) 10.szám, <http://www.szociologia.hu/dynamic/0004vaskovics.htm>